

شاخص سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران

علی قادری

دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

سید کمال الدین شهریاری

دانشیار، گروه شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

shahriari@srbiau.ac.ir

حسین ذبیحی

دانشیار، گروه شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: پژوهش حاضر با هدف شناسایی مولفه‌ها و شاخص‌های مناسب در سنجش سرمایه‌های فرهنگی

شهر تهران و ترسیم مدل مفهومی سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران انجام شده است.

روش پژوهش: این تحقیق، براساس هدف، یک تحقیق کاربردی است و در گردآوری داده‌های مورد نیاز تحقیق از روش‌های کتابخانه‌ای و تکنیک طوفان فکری استفاده شده است.

یافته‌ها: با مرور ادبیات تخصصی مربوطه و همچنین پژوهش‌های کاربردی و مدل‌های عملیاتی شاخص بین‌المللی، مولفه‌ها و شاخص‌های متعددی برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی در محیط‌های مختلف، بویژه شهر، شناسایی گردید، سپس با ارائه مولفه‌ها و شاخص‌های مستخرج از مطالعات کتابخانه‌ای به گروه تخصصی پژوهش، با روش طوفان فکری و بحث و جدل و جمع‌بندی حاصل از آن‌ها، ۳۹ شاخص در پنج گروه مولفه، به عنوان شاخص‌های پیشنهادی آن‌ها برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران شناسایی و مناسب دانسته شدند. در انتها، مدل سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران متشکل از مولفه‌ها و شاخص‌های مربوطه ترسیم گردید.

نتیجه‌گیری: با استفاده از مولفه‌ها و شاخص‌های مناسب می‌توان مدل مناسبی برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران ارائه داده و به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان شهری برای ارزیابی و سنجش وضعیت این سرمایه در شهر تهران معرفی کرد.

واژگان کلیدی: سرمایه‌های فرهنگی، شاخص‌ها، مدل سنجش و ارزیابی.

مقدمه

عنوان نمونه، در شهرداری تهران، مراکز فرهنگی متعددی با کارکردهای مشخص در حوزه فرهنگ و هنر وجود دارند. با توجه به کارکرد و نقش موثر این مراکز در جهت دهی و بهسازی فرهنگ و طراحی و اجرای برنامه‌های مرتبط و بازتولید سرمایه‌های فرهنگی شهروندان، بستر مناسبی برای مشارکت اجتماعی آنان را فراهم می‌آورد (رحمانی و گلرو منفرد، ۱۳۸۹). اما از آنجا که به نظر می‌رسد این تجارب به صورت پراکنده و غیریکپارچه صورت گرفته است، در این زمینه می‌بایست با محوریت تدوین شاخص، به هم افزایی اقدامات پراکنده در مدیریت شهری تهران مبادرت کرد. الزامات و تکالیف متعددی نیز در برنامه‌های توسعه و سیاست‌های توسعه‌ای این شهر، برای این کار وجود دارد. عدم وجود یک مدل مناسب بومی و جامع‌نگر که تمامی ابعاد و سطوح فرهنگ و سرمایه‌های فرهنگی این شهر را در بر گرفته و وضعیت برخورداری و یا ضعف، پیشرفت و یا افول و همچنین سرمایه‌گذاری در آن‌ها در جهت تحول اقتصاد شهر بر مبنای محور صنایع پاک و فرهنگی را مورد ارزیابی و سنجش قرار دهد یکی از مسائل عمده پیش روی توسعه اقتصاد شهری تهران است. این در حالی است که شهرهای پیشرو در این زمینه در جهان با شناخت وضعیت سرمایه‌های فرهنگی خود و سرمایه‌گذاری بر روی ارتقا و توسعه آن‌ها، وضعیت خود را به تفصیل در معیارها و شاخص‌های متعدد شناسایی و بصورت گزارش‌های سالانه فرهنگی در مجمع جهان شهرهای فرهنگی به معرض دید و نظر جهانیان قرار می‌دهند (گزارش فرهنگی شهرهای جهانی، ۱۳۹۳). مدیریت شهری تهران می‌بایست با تمرکز بر این مسئله و استفاده از مدل و ابزارهای مناسب، وضعیت سرمایه‌های فرهنگی خود را شناخته و برای ارتقا و بهبود آن‌ها برنامه‌ریزی کند.

اهمیت و هدف پژوهش

در ضرورت استفاده از مولفه‌ها و شاخص‌های مناسب جهت ارزیابی و سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر، این حقیقت در مورد کلان شهرهای توسعه یافته و پیشگام

سرمایه‌های فرهنگی را به عنوان یکی از محورهای تحول و توسعه اقتصاد شهری می‌توان مورد سنجش و ارزیابی قرارداد. این کار مستلزم شناخت وضعیت کنونی و نگاهی انتقادی به رفتار با سرمایه‌های فرهنگی شهر و در یک گام به جلو، تفکر و برنامه‌ریزی در خصوص وضعیت مطلوب آن است. به بیانی دیگر، سنجش سرمایه‌های فرهنگی می‌تواند در راستا و به سوی آفرینش سرمایه‌های فرهنگی باشد. در اینجا و از نگاه به آینده، از هدف‌گذاری، برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و استفاده از ابزار مناسب سخن به میان می‌آید و سنجش و استفاده از ابزار مناسب برای سنجش، در ایجاد شفافیت و نمایش آنچه که هست و آنچه که باید باشد، نمود پیدا می‌کند. سنجش فرهنگ و سرمایه‌های فرهنگی به عنوان پدیده‌های پویا و متغیر یک جامعه و یک شهر پویا، آنجائی از اهمیت بالائی برخوردار می‌شود که جامعه و شهر و مدیران اجرائی آن‌ها برای زنده و پویا نگه داشتن و حفظ و بقای شهر و شهروندانانشان می‌بایست از وضعیت فرهنگی آن جامعه و شهر مطلع و آگاه باشند. آنجا که شهر در صدد تامین نیازهای ضروری و زیرساخت‌های مورد نیاز برای زندگی مادی و معنوی ساکنان خود است، نیازمند به شناخت و سنجش فرهنگ و دارائی‌ها و سرمایه‌های فرهنگی خود است و آنجا که برای دستیابی به خواسته‌های فرامرزی و جذب منابع موجود در مناطق دیگر، با شهرهای دیگر در ابعاد منطقه‌ای، ملی و فراملی به رقابت می‌پردازد نیز می‌بایست به شناخت و سنجش و ارزیابی دارائی‌ها و سرمایه‌های فرهنگی خود روی آورد. بعد از ماکس وبر، نظریه‌پردازان اجتماعی، نقش منابع فرهنگی را هم‌چون منابع اقتصادی در شکل دادن به ساختارهای قدرت مورد توجه قرار دادند (جانعلی‌زاده چوب بستی و همکاران، ۱۳۸۹).

بیان مسئله

تلاش‌های فراوانی در زمینه شناخت وضعیت موجود و مطلوب سرمایه‌های فرهنگی و همچنین ارتقای سرمایه‌های فرهنگی در مدیریت شهری تهران صورت گرفته است. به

شهرداری تهران به سنجش و ارزیابی این سرمایه‌ها و توسعه آنها تاکید شده است (برنامه سوم توسعه شهر تهران، ۱۳۹۸). دستیابی به یک ابزار مناسب و کارآمد برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران، بدون شناسایی و تبیین درست مولفه‌ها و شاخص‌های مربوطه امکان‌پذیر نیست. شناخت و تبیین درست مولفه‌ها و شاخص‌های سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران مستلزم پاسخگویی به دو پرسش اصلی است که هدف از انجام این پژوهش، پاسخگویی به آنها است: ۱- در مطالعات و دیدگاه‌های صاحب‌نظران، سرمایه‌های فرهنگی، چیست و برای سنجش آنها از چه شاخص‌هایی استفاده شده است؟ ۲- از نظر گروه تخصصی تحقیق، از چه شاخص‌های مناسبی برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران می‌توان استفاده کرد؟

ادبیات پژوهش

به منظور شناخت و بحث پیرامون سرمایه‌های فرهنگی، ضروری است تا به مرور تاریخچه و سیر تحول و بسط این مفهوم پرداخته شود. اصطلاح سرمایه فرهنگی نخستین بار توسط پیر بوردیو^۱ (۱۹۳۰ - ۲۰۰۲) مطرح شده است، به طوری که در محافل جامعه‌شناختی از وی تحت عنوان ((مرد سرمایه فرهنگی)) یاد می‌شود (فائق و باینگانی، ۱۳۹۵ به نقل از گرنفل، ۲۰۰۴). این اصطلاح جامعه‌شناختی از زمان ابداع توسط پیر بوردیو در سال ۱۹۷۳ تا به امروز؛ بسط یافته و کاربردهای گسترده و روزافزونی پیدا کرده است، به طوری که این چارچوب نظری، از تاثیرگذاری وسیعی در تجزیه و تحلیل‌های پیرامون فرهنگ و تولید کالاهای فرهنگی برخوردار بوده و علاوه بر گذر از مرزهای ملی فرانسه، از مرزهای جامعه‌شناسی نیز فراتر رفته و به ادبیات، هنر، اقتصاد و سایر علوم انسانی و اجتماعی وارد شده است. بوردیو و همکارانش در کارهای اولیه‌اش در خصوص سرمایه فرهنگی، سیستم آموزشی دهه ۱۹۶۰ را مورد مطالعه قرار داده و مفهوم سرمایه فرهنگی را در تشریح نرخ‌های بالاتر موفقیت تحصیلی برای کودکان خانواده‌های تحصیل کرده بکار گرفتند. به اعتقاد آنها، کسب مجموعه‌ای از قابلیت‌های فرهنگی در

اقتصادی در جهان، یعنی شهرهایی که دارای تولید ناخالص داخلی و درآمد سرانه بالاتری نسبت به رقبای منطقه‌ای و جهانی خود هستند، را در پیش چشم خود می‌بینیم؛ که توسعه یافتگی فرهنگی و وضعیت مطلوب و الگوی برخورداری و حفظ سرمایه‌های فرهنگی در آنها شکل غالب و محوری توجهات توسعه را به خود جلب کرده است. این شهرها علاوه بر اقتصاد، فرهنگ خود را نیز به رخ جهانیان می‌کشند و با تامین شرایط فرهنگی و رفاهی مناسب، در عصر جهانی شدن، سرمایه‌های انسانی متخصص، خلاق و نوآور را از سراسر جهان به سوی خود جذب کرده و در خود سکونت می‌دهند. از دیگر ضرورت‌ها و اهمیت مطالعه و تدوین شاخص برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر می‌توان به ارزیابی عملکرد نهادها و برنامه‌های مربوط به ارتقای سرمایه‌های فرهنگی شهر اشاره کرد و همچنین گامی استوار در جهت ایجاد شفافیت در تدوین و عملکرد بودجه‌های سالانه مدیریت شهری در حوزه فرهنگی و سرمایه‌های فرهنگی برداشته، بودجه‌های محدود را به امور و ردیف‌های اولویت دار هدایت کرده و گزارش شفاف از وضعیت هزینه کرد و میزان تاثیرگذاری در این حوزه بدست آورد.

در شهر تهران، در بند خ ماده ۱۰۷ برنامه پنج ساله دوم شهر تهران به صراحت رصد سرمایه فرهنگی شهر تهران در چارچوب و حیطه وظایف مدیریت شهری تهران الزام آور شناخته شده است. در دیگر بندهای این ماده (الف، ب و ت) نیز مدیریت شهری تهران مکلف است نسبت به بررسی و مطالعه میزان مصرف کالاها و خدمات فرهنگی در شهر تهران، مطالعه و سنجش نگرش‌ها، باورها و رفتارهای فرهنگی شهروندان، مطالعه و بررسی شاخص‌های توسعه فرهنگی براساس شاخص‌های استاندارد و روزآمد بومی که همگی در مطالعه و بررسی سرمایه‌های فرهنگی شهر قابل اجتماع هستند اقدام کرده و نتایج آن را در برنامه‌ریزی سالانه خود لحاظ کند (برنامه دوم توسعه شهر تهران، ۱۳۹۳). هم‌چنین در برنامه سوم توسعه شهر تهران نیز در مواد ۷۷، ۷۸ و ۷۹ بر اهمیت سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران و الزام

پایگاه‌های اقتصادی - اجتماعی برتر کمک می‌کند (Jæger & Breen, 2016 به نقل از Bourdieu 1977a, 1984).
(Bourdieu and Passeron 1990).

در ادامه، بوردیو، در بسط نظریه خود، سرمایه فرهنگی را در سه شکل تجسم یافته، عینیت یافته و نهادینه شده تعریف می‌کند. از نظر وی، سرمایه فرهنگی یا به شکل ((تجسم یافته)) وجود دارد، یعنی به صورت آنچه در افراد درونی شده است و به صورت توانائی بدنی و ذهنی آنها نمود می‌یابد؛ یا ((عینیت یافته)) است و به شکل کالاهای فرهنگی (تصاویر، کتاب‌ها، فرهنگ نامه‌ها، ابزارها، تکنولوژی ماشینی و غیره) است که تحقق نظریه‌ها یا انتقادات این نظریه‌ها، مسائل غامض و از این نوع می‌باشد و یا به صورت ((نهادینه شده)) است که به شکلی از عینیت بخشی مجزا شناخته می‌شود و می‌تواند به شکل مدارک و تحصیلات دانشگاهی شناخته شود (Bourdieu, 1986).

متفکران و صاحب‌نظرانی دیگر، با مبنا قرار دادن نظریه بوردیو و بدون دخالت در تعاریف و نقد و تفسیر و ریشه‌یابی نظریه و جامعه و شرایط زمانی‌ای که نظریه در آن بوجود آمد و توسعه پیدا کرد، به تعریف مصداق‌ها و معانی آن در جوامع مختلف پرداخته و با بکارگیری عناصر نظریه، سرمایه فرهنگی را در محیط‌های مختلف مورد بحث و بررسی قرار دادند. این کاربردهای عملی نظریه، بیشتر، حول سنجش نابرابری‌های تحصیلی آنگونه که بوردیو به بحث گذاشت، قرار دارند اما نمونه‌های مطالعاتی و کاربردی دیگری از این نظریه در سنجش نابرابری‌ها در موارد دیگر نیز وجود دارد. در مجموع، این پژوهشگران چیزی به این نظریه اضافه نکرده‌اند. به عنوان نمونه، توماس آبل^۳ (۲۰۰۷) اعتقاد دارد؛ برای کاربردی کردن سرمایه فرهنگی در تحقیقات سلامت، بایستی منابع فرهنگی مرتبط با سلامت مورد توجه واقع شوند. بر این اساس، از دیدگاه آبل، سرمایه فرهنگی مرتبط با سلامت، به آن دسته از منابع مبتنی بر فرهنگ اشاره دارد که برای حفظ و ارتقای سلامت در دسترس افراد قرار دارند (قادری و همکاران، ۱۳۹۵). یکی دیگر از این کارها در این

خانواده‌های طبقات بالا، منجر به توسعه‌ی ناآگاهانه و غیرمستقیم مجموعه‌ای از انتظارات، اولویت‌ها و شیوه‌های کنش می‌گردد که بوردیو آنها را منش‌های طبقه‌ای می‌نامد (قاسمی و نامدار جویمی، ۱۳۹۳). در این حین، مفهوم "سرمایه" محققان را قادر کرد تا به فرهنگ به عنوان یک منبع نگاه کنند، منبعی که تامین کننده دسترسی به پاداش‌های کمیاب است و موضوع انحصاری شدن می‌باشد و تحت شرایطی مشخص، می‌تواند از نسلی به نسل دیگر منتقل شود. (Lareau & Weininger, 2003).

بوردیو که بخش عمده‌ای از تحقیقات خود را به تحلیل وضعیت آموزش در کشور فرانسه اختصاص داد در کتاب انسان دانشگاهی، موقعیت‌های نهادینه شده در میدان تولید دانش را تشریح کرد و نشان داد که شرط تحصیل در دانشگاه‌های ممتاز فرانسه برخورداری از سرمایه فرهنگی مناسب است (تمنا و صمدی، ۱۳۹۵ به نقل از Grenfell, 2008). بوردیو بر خلاف مارکسیست‌ها که مالکیت ابزارها و دارائی‌های اقتصادی را باعث امتیاز و برتری گروه‌ها یا افرادی نسبت به سایر افراد و گروه‌ها می‌دانستند، بر ظرفیت عوامل اجتماعی و محصولات فرهنگی گروه‌ها در بازتولید ساختارهای فرهنگی و ایجاد برتری گروه‌ها تاکید دارد. وی به همراه ژان کلود پاسرون^۲ برای اولین بار عبارت "بازتولید فرهنگی و بازتولید اجتماعی" را در عنوان اثر خود بکار برد (روحانی، ۱۳۸۸). مفهوم بازتولید فرهنگی اشاره به وسائلی دارد که به کمک آنها، مدارس بر یادگیری ارزش‌ها، نگرش‌ها و عادت‌ها تاثیر می‌گذارند و ارزش‌های متفاوت فرهنگی و شیوه‌های نگرش فراگرفته شده در اوایل زندگی را تقویت می‌کنند (نوربخش ۱۳۸۹).

این ارزش‌ها می‌توانند از نسلی به نسل دیگر منتقل شوند (Lareau and Weininger, 2003). این نظریه (بازتولید فرهنگی) به بیان یک نظام پیچیده‌ای می‌پردازد که در آن، والدین به انتقال سرمایه‌های فرهنگی به کودکان می‌پردازند، کودکان به بهره‌گیری از این سرمایه‌های فرهنگی کسب شده در نظام آموزشی می‌پردازند و در نتیجه، خانواده‌های برخوردار از سرمایه فرهنگی، دارای یک مزیت نسبی هستند که به آنها در بازتولید

مطلوب جامعه برای انتقال به نسل بعدی‌اش تعریف می‌کند (Dalziel and Saunders, 2009).

شواهد مطالعاتی مبین این است که سرمایه فرهنگی، مورد بازتعریف قرار گرفته و مفهوم و کاربرد آن بسط یافته است. به اعتقاد سالیوان (۲۰۰۲) مفهوم سرمایه فرهنگی در حالی که بوضوح به طور روشن توسط بورديو قوام نیافته است اما به طور ذاتی برای محققان تجربی بصورت بالقوه مفید است (Sullivan, 2002). بر این اساس، پژوهش‌های متعاقب علمی و کاربردی پس از بورديو را در شاخه‌ها و مسیرهای متعددی می‌توان مورد تعقیب و بررسی قرار داد.

در دسته‌ای دیگر، صاحب‌نظران به گونه‌ای به بسط و توسعه نظریه مبنائی بورديو، پرداخته‌اند، که می‌توان ادعا کرد که نظریات جدیدی از این مبنا حاصل آمده‌اند. برای نمونه در انگلیس، لوئیس^۵ و همکارانش (۲۰۱۵) به ارائه مفهوم جدید سرمایه علمی پرداختند. مفهوم سرمایه علمی، یک شیوه تفکر در خصوص طبقه‌بندی انواع مختلف سرمایه علم محور اجتماعی و فرهنگی، بویژه آن سرمایه‌هایی است که افراد می‌توانند آن‌ها را در اشتغال و مشارکت در علم آن‌ها را بکار گرفته و یا مبادله کنند (Louise et al, 2015). صاحبان علم از یک پایگاه اجتماعی و فرهنگی بالائی در جامعه برخوردارند، بطوری که کلاسن و آسبرن^۶ (۲۰۱۳) اعتقاد دارند، دارندگان علم، صاحب ارزش راهبردی در بازارهای آموزشی و کار می‌باشند (Louise et al, 2015).

یکی دیگر از نظریاتی که در علوم اجتماعی و سایر علوم مربوطه، در ارتباط و در امتداد با نظریه سرمایه فرهنگی، مطرح است، نظریه سرمایه اجتماعی است. به عبارت دیگر تکوین سرمایه اجتماعی مستلزم وجود عواملی است که در سرمایه‌های فرهنگی می‌توان مورد مشاهده قرار داد. مفهوم مورد نظر پیر بورديو در خصوص سرمایه اجتماعی با تاکید بر تضادها و عامل قدرت قرار دارد (ارتباطات اجتماعی که باعث افزایش قدرت یک

دسته، که از نظریه بورديو استفاده کرده است، کار امیر باور و ویلامز^۴ (۲۰۰۵) است که از مفهوم نظریه بورديو در بررسی ارتباطات قدرت در زمینه خدمات اجتماعی، بویژه در پناهگاه‌های افراد بی‌خانمان استفاده کرده‌اند. آن‌ها نشان می‌دهند که در یک مکان جغرافیائی یکسان (پناهگاه) افراد می‌توانند دارای سرمایه مشروع و ارزشی متفاوتی باشند (Emirbaver and Williams, 2005).

در دسته دیگری از نظریات، با تفسیر و تبیین و محیط‌های کاربرد و استعمال اصطلاح سرمایه فرهنگی، این سوال مطرح شده و مبنا قرار گرفته است که آیا اصل و مبنای نظریه بورديو را بدون هیچ کم و کاست و یا تعبیر و توسعه‌ای می‌توان در محیط‌های دیگر بکار گرفت؟ به عبارت دیگر آیا می‌توان نظریه سرمایه فرهنگی بورديو را به عنوان یک نظریه جهان شمول، مبنا قرار داد؟ و در محیط‌های مطالعاتی متنوع بکار برد؟ در این دسته، در کارهای علمی بر مبنای نظریه بورديو، با بسط این نظریه و بررسی در زمینه‌های سودمند، متغیرهای جدیدی به تحلیل‌ها وارد شده‌اند. این متغیرها شامل انواع جنسیتی، نژادی، مهاجر و بومی، مهارت و دسترسی به فن‌آوری اطلاعات و غیره می‌شوند. به عنوان نمونه، امیسون و فرو (۱۹۹۸) به بهره‌مندی از توانائی فن‌آوری اطلاعات به عنوان یک شکل از سرمایه فرهنگی متمرکز شده‌اند. به اعتقاد این دو پژوهشگر، آشنائی با فن‌آوری اطلاعات و تمایل به استفاده از فن‌آوری‌های عصر اطلاعات را می‌توان به عنوان یک شکل اضافه از مزیت مالکیت سرمایه فرهنگی بر شمرد (Emmison and Frow, 1998). دالزیل و ساندرز (۲۰۰۹) در افزودن بعد رفاه فرهنگی به سه بعد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی در ابعاد شاخص‌های توسعه پایدار به تفکیک سرمایه فرهنگی از سرمایه اجتماعی پرداخته و آن را مهارت‌ها و ارزش‌های فرهنگی تجسم یافته یک جامعه، در تمامی اشکال جامعه محور، به ارث رسیده از نسل پیشین جامعه، با پذیرش و گسترش توسط اعضای فعلی جامعه و

عامل برای گسترش منافعش می‌گردد). پایگاه‌های اجتماعی و تقسیم منابع اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی به طور کلی با کمک سرمایه نمادین، مشروع می‌گردد. از منظر بوردیو، سرمایه اجتماعی به یک منبع در مبارزات اجتماعی تبدیل می‌شود که در حوزه‌ها و موضوعات متفاوتی به انجام می‌رسند (Siisiainen, 2000).

از مفاهیم دیگر مرتبط با سرمایه‌های فرهنگی و نیز مرتبط با اقتصاد و با رویکردی که در این پژوهش به عنوان محور مطرح است، مفهوم صنایع فرهنگی است.

کالای فرهنگی نیز، مفهوم دیگری است که در مجموعه مفاهیم صنایع فرهنگی و در قرابت با این نظریات و مفاهیم می‌توان بکار برد. یک کالا یا خدمت فرهنگی، عبارت است از شیء و یا خدمتی قابل استفاده و مفید که توسط افرادی از جامعه برای ارضای نیازهای فرهنگی سایرین تولید و ایجاد گردد و در فرآیند مبادله با کالاها و خدمات دیگران اعم از فرهنگی با غیر فرهنگی معاوضه گردد (رشیدپور، ۱۳۸۸). در تعریف رسمی یونسکو از کالاهای فرهنگی نیز داریم: کالاهائی مصرفی است که پوشش دهنده ایده‌ها، سمبل‌ها و شیوه‌های زندگی، برای نمونه کتاب‌ها، مجله‌ها، محصولات چند رسان‌های نرم‌افزارها، فیلم‌ها، ویدئوها، برنامه‌های صوتی - تصویری، صنایع دستی و مدل می‌باشد (یونسکو ۲۰۰۹). و بالاخره، مفهوم و نظریه دیگری که هم پیوندی و قرابت نزدیکی با مفهوم سرمایه فرهنگی دارد، اقتصاد فرهنگ است که در موضوع صنایع فرهنگی، پیوند دهنده اقتصاد و فرهنگ است. از نظر گینزبرگ، اقتصاد فرهنگ از یک طرف به بررسی و شناسائی عوامل اقتصادی موثر بر عرضه، تولید، توزیع، تقاضا، مصرف، قیمت، شرایط بازار و عوامل تولید (نیروی کار، سرمایه، تجهیزات و امکانات) فعالیت‌های فرهنگی می‌پردازد و از سوی دیگر، تاثیر و سهم فعالیت‌های فرهنگی را در سیستم اقتصادی یک جامعه بررسی و تعیین می‌کند (خادمیان، ۱۳۹۰).

مرور نظریات و مفاهیم حول موضوع سرمایه‌های فرهنگی بر این اساس صورت گرفت که بتوان از نگرش‌های این مفاهیم و نظریات بر دارائی‌های فرهنگی قابل سنجش در قالب مولفه‌ها و شاخص‌های مورد تمرکز آن‌ها در سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر استفاده کرد. جدول شماره ۱، مولفه‌ها و شاخص‌های استخراج شده از نظریات موضوع سرمایه‌های فرهنگی، در سنجش این سرمایه‌ها را نشان می‌دهد.

پیشینه پژوهش

الف- پژوهش‌های خارجی

در گزارش منتشر شده از مجمع جهان شهرهای فرهنگی با مقدمه بوریس جانسون^۷، شهردار وقت لندن در سال ۲۰۱۲ (و تجدید انتشار تا ۲۰۱۸)، تعاریف کاربردی و تجارب فرهنگی ۱۲ کلانشهر مطرح فرهنگی جهان، محور بررسی قرار گرفته شده و با استفاده از مولفه‌ها و شاخص‌هایی، وضعیت فرهنگی این ۱۲ کلانشهر و نیز اقدامات شاخص و مبین شهر و هویت این شهرها در جهان که باعث مزیت رقابتی این شهرها شده است، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است (گزارش فرهنگی شهرهای جهانی، ۱۳۹۳). این گزارش اگر چه شاخصی برای ارزیابی و مقایسه و رتبه‌بندی این شهرها ارائه نکرده است اما به عنوان ایده مناسبی برای طراحی و تدوین شاخص فرهنگی شهر تهران می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

بازیک^۸ و تامیک^۹ (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان ارائه مدل ارزیابی مسیر فرهنگی و کاربرد آن در قلمرو امپراطوری روم، در صربستان، به طراحی مدلی جهت ارزیابی بهتر اهمیت مسیرهای فرهنگی برای توسعه توریسم از دو منظر ارزش‌های میراثی و تاثیرات اقتصادی پرداخته‌اند. این مدل یک چشم‌انداز چند وجهی از اهمیت مسیرهای فرهنگی در توسعه توریسم ارائه داده است. این اثر بر روی دو گروه از ارزش‌ها، شامل ارزش‌های اصلی

مقایسه و F در این رابطه تفاوت معناداری میان نظرات مدیران و کارشناسان نشان نداد.

مشکینی و قاسمی (۱۳۹۱) در مقاله خود با عنوان سطح‌بندی شهرستان‌های استان زنجان براساس شاخص‌های توسعه فرهنگی با استفاده از مدل TOPSIS، سطح‌بندی شهرستان‌های استان زنجان از بعد توسعه فرهنگی را مورد هدف قرار داده‌اند. ایشان به این نتیجه دست پیدا کرده‌اند که بین شهرستان‌های استان زنجان، از نظر بهره‌مندی از فضاها و امکانات فرهنگی، تفاوت چشم‌گیری وجود دارد.

صالحی میلانی و محمدی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان اهداف و شاخص‌های تحقق پایداری فرهنگی با هدف معرفی بعد فرهنگ پایداری به عنوان رکن مهم از رویکرد پایداری و تبیین شاخص‌های برنامه‌ریزی بر مبنای رویکرد پایداری فرهنگی به این نتیجه دست پیدا کرده‌اند که محورها و اهداف مورد توجه در برنامه‌ریزی فرهنگی در نمونه‌های کانادا و آمریکا با تاکید بر تحقق اهداف پایداری فرهنگی است.

جانعلی‌زاده، خوشفکر و سپهر (۱۳۸۹)، در مقاله خود با عنوان در جستجوی سنجش سرمایه فرهنگی، هدف را تدوین مدلی جهت سنجش مفهوم سرمایه فرهنگی با استفاده از بررسی نظریه سرمایه فرهنگی و مرور نحوه مفهوم‌سازی و عملیاتی نمودن سرمایه‌های فرهنگی در پژوهش‌های موجود قرار داده‌اند و به ترسیم مدل سنجش سرمایه‌های فرهنگی به عنوان خروجی کار خود پرداخته‌اند.

در مقاله‌ای دیگر توسط محمدی و ایزدی (۱۳۹۰) با عنوان رتبه‌بندی مناطق شهر اصفهان، از لحاظ شاخص‌های فرهنگی براساس تصمیم‌گیری چندشاخصه، محققان با هدف بررسی چگونگی یا نحوه برخورداری مناطق شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های فرهنگی به منظور دست‌یابی به میزان نابرابری‌های ناحیه‌ای، به این یافته‌ها رسیده‌اند که خدمات فرهنگی در مناطق شهری اصفهان به صورت متوازن توزیع نشده و اختلاف فاحشی

یعنی، ارزش‌های علمی، مسیر خاص، اقتصادی و حفاظتی و منابع طبیعی و ارزش‌های تکمیلی ثانویه، متمرکز است. ماتریس حاصل از مدل، وضعیت کنونی و همچنین آینده محتمل مسیرهای تحلیل شده را به نمایش می‌گذارد.

اما دسته‌ای از محققان در جهان به طور مشخص بر روی جنبه‌های ملموس و عینیت یافته سرمایه‌های فرهنگی تمرکز کرده‌اند و سرمایه‌های فرهنگی را در قالب مفاهیم عینیت یافته و شاخص‌بندی مورد بررسی و سنجش قرار داده‌اند.

از محققان و پژوهشگران خارجی که در این دسته قرار می‌گیرند و از شاخص‌هایی برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی افراد استفاده کرده‌اند می‌توان به موهار و دیمجیو (۱۹۸۵)، رابینز و گارنیر (۱۹۸۵)، کلمجین و کرایکمپ (۱۹۹۰)، آفشانبرگ و ماس (۱۹۹۷)، راسینگو و دارنل (۱۹۹۹)، دامیس (۲۰۰۲)، بلاسکو (۲۰۰۳)، جورج (۲۰۰۴)، دامیس (۲۰۰۶)، جاگر و هولم (۲۰۰۷)، وو (۲۰۰۸)، چیدل (۲۰۰۸)، اس. کیم و اچ. کیم (۲۰۰۹)، تودیور و همکاران (۲۰۱۰)، دامیس و وارد (۲۰۱۰)، جاگر (۲۰۱۱) پایینو ورنزولی (۲۰۱۲) و گدیز (۲۰۱۳) اشاره کرد (رضائی و تشویق، ۱۳۹۲).

ب- پژوهش‌های داخلی

در مقاله‌ای، ابطحی، تیمورنژاد و سنجری (۱۳۹۱)، سنجش و رتبه‌بندی شاخص‌های ارزیابی عملکرد امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران را با هدف طراحی و استقرار آزمایشی نظام نوین ارزیابی عملکرد امور اجتماعی و فرهنگی با استفاده از AHP و آنتروپی در شهرداری، دنبال کرده‌اند و به این نتیجه دست پیدا کرده‌اند که عناصر درون و برون سازمانی موثر بر عملکرد معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران شامل سیاست‌ها، اهداف، راهبردها، محیط ارزش‌ها، ساختار، فن‌آوری منابع و سرمایه‌های انسانی، فرهنگ سازمانی، رهبری و مدیریت، فرآیندها، رضایت مشتری، نتایج، اثربخشی و کارکردها می‌باشند. آزمون t و

مفهوم و کاربردهای این مفهوم و نظریه در متون و پژوهش‌های داخلی و خارجی می‌پردازد. در مرحله دوم، با استفاده از روش طوفان فکری و تعامل و تبادل نظرات بین اعضای گروه تخصصی، مولفه‌ها و شاخص‌های مستخرج از ادبیات تحقیق، مورد بحث و جدل قرار گرفته و جمع‌بندی نظرات به عنوان مولفه‌ها و شاخص‌های اولیه، ارائه گردیده و مدل سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران متشکل از مولفه‌ها و شاخص‌های مربوطه ترسیم می‌گردد.

فرآیند کلی بحث و بررسی و استنتاج نتایج، یعنی، سیر تدوین پژوهش حاضر، از تعاریف، تجزیه و تحلیل نظریه‌ها، استخراج و دسته‌بندی مولفه‌ها و شاخص‌ها در مطالعات و پژوهش‌های مربوطه و گزینش و انتخاب شاخص‌های مناسب در سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران، در تصویر شماره ۱ به نمایش در آمده است. گروه متخصص پژوهش حاضر متشکل از از دوازده نفر از نخبگان و صاحب‌نظران اقتصاد و مدیریت شهری مسئول تهیه و تدوین برنامه سوم توسعه شهر تهران با تخصص‌های مدیریت، برنامه‌ریزی و اقتصاد شهری است که به بحث و بررسی، استنتاج و دسته‌بندی مولفه‌ها و شاخص‌های مستخرج از ادبیات تحقیق و تحقیقات پیشین، پرداخته و شاخص‌های مناسب و کاربردی در سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران را شناسایی کرده‌اند. بحث و بررسی توسط این گروه متخصص پیرامون هدف تحقیق، در شش جلسه دو ساعته با حضور اکثریت اعضا و با استفاده از طوفان فکری به انجام رسیده است.

بین مناطق شهری اصفهان از نظر توسعه خدمات فرهنگی ملاحظه می‌شود.

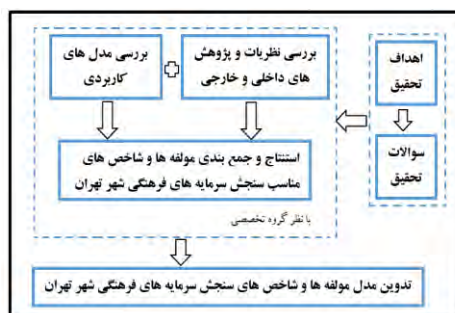
از معدود پژوهشگران داخلی که مفهوم سرمایه فرهنگی را در قالب شاخص‌هایی برای سنجش میزان توانمندی مخاطبان استفاده کرده‌اند و در دسته جنبه‌های ملموس قرار می‌گیرند می‌توان به آزاده (۱۳۷۸)، شارع‌پور (۱۳۸۱)، نوغانی (۱۳۸۱) غفاری (۱۳۸۷) و نوربخش (۱۳۸۷) اشاره کرد (رضائی و تشویق، ۱۳۹۲).

روش تحقیق

تحقیق حاضر براساس هدف یک تحقیق کاربردی است، زیرا نتیجه و خروجی این تحقیق، تدوین مولفه‌ها و شاخص‌هایی است که در طراحی مدل سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران کاربرد داشته و می‌تواند در راستای تدقیق برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های توسعه فرهنگی شهر مورد استفاده قرار گیرد.

هم‌چنین در گردآوری داده‌های مورد نیاز تحقیق از روش‌های کتابخانه‌ای و تکنیک طوفان فکری استفاده شده است، بنابراین از لحاظ روش‌های گردآوری داده‌ها، پیمایشی و از لحاظ تجزیه و تحلیل داده‌ها از نوع تحلیلی - استنتاجی می‌باشد.

انجام این تحقیق، در دو مرحله صورت گرفته است. در مرحله نخست، پژوهش بر تحول و تطور مفهوم و کاربرد سرمایه‌های فرهنگی، با هدف شناسایی شاخص‌های مناسب در طراحی مدل سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر، متمرکز شده است. به این منظور با استفاده از روش کتابخانه‌های به بررسی و تجزیه و تحلیل

شکل ۱- فرآیند پژوهشی تدوین مدل شاخص‌های مناسب سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران

یافته‌های تحقیق

مراجعه به مدل‌های سنجش عملکردی مطرح جهانی، مولفه‌ها و شاخص‌های عملیاتی-کاربردی سنجش سرمایه‌های فرهنگی، از میان خیل شاخص‌ها استخراج گردیده و در قالب جدول شماره ۲ خلاصه شدند. در ادامه نیز، مولفه‌ها و شاخص‌های سنجش سرمایه‌های فرهنگی از برخی از پژوهش‌های مرتبط استخراج شدند که در قالب جدول شماره ۳ ارائه شده است.

با انجام مطالعات کتابخانه‌ای و مرور ادبیات تخصصی موضوع و پژوهش‌های پیشین، مولفه‌ها و شاخص‌های مورد استفاده در سنجش سرمایه‌های فرهنگی مورد شناسایی، تخیص و دسته‌بندی قرار گرفتند. این نتایج بصورت خروجی از نظریه‌ها و موارد کاربردی، در قالب جدول شماره ۱، با توجه به سال ارائه، نشان داده شده است. هم‌چنین با

جدول ۱- مولفه‌ها و شاخص‌های سنجش سرمایه‌های فرهنگی مستخرج از نظریات تخصصی (منبع: نگارندگان)

شاخص‌ها	نظریه پرداز	سال
دانش و مهارت‌های فکری - مزیت دست‌یابی به پایگاه اجتماعی بالاتر در جامعه.	پیر بوردیو (1973) Bourdieu	۱۹۷۳
حافظه، مهارت‌های تجربی و رفتاری و معلومات کسب شده، مجموعه میراث‌های فرهنگی، آثار ادبی و شاهکارهای هنری، مدارک تحصیلی، مدارک حرفه‌ای و کارا.	پیر بوردیو صالحی امیری (۱۳۸۶)	۱۹۷۷
شرح مفهومی تفاوت‌های میان سطوح درآمدی - پیشرفت آموزشی کودکان.	پیر بوردیو- ژان کلود پاسرون Bourdieu & Passeron (1977)	۱۹۷۷
پرورش خلاقیت، رضایت و تجارب احساسی شهروندان.	دیوید یکن ^{۱۰} Yenchen (1988)	۱۹۸۸
توانائی ارتباط سودمند.	سالازار و دورنباچ ^{۱۱} Salazar & Dornbusch (1995)	۱۹۹۵
دانش، زبان، سلاطی و سبک‌های زندگی، فرهنگ فرهیختگان، شمار و دامنه فرهنگ وازگان افراد، توانائی شناخت غذاها و نوشیدنی‌های اشرافی، انتخاب بازی.	تیلور ^{۱۲} روحانی (۱۳۸۸)	۱۹۹۷
فن‌آوری اطلاعات	امیسون و فراوز ^{۱۳} Emmison & Frow (1998)	۱۹۹۸
ارزش‌های فرهنگی نهفته در یک دارائی، تقاضای فرهنگ(هنر)، عرضه فرهنگ (هنر)، فن‌آوری و بازار فرهنگی (هنر).	تراسبی ^{۱۴} Throsby (2009)	۱۹۹۹
نژاد، تلاش برای کسب موقعیت و جایگاه بالاتر.	هیج ^{۱۵} Hage (2000)	۲۰۰۰
خواندن (نوع و تعداد کتاب، استفاده از کتابخانه و روزنامه)، تلوزیون (نوع برنامه‌های تماشا شده)، موسیقی (نوع موسیقی، نوع ابزار موسیقی)، مشارکت در فرهنگ عمومی یا رسمی، حضور در گالری‌های هنری، تئاتر و کنسرت، دانش آزمون شده در خصوص اشکال فرهنگی معروف، نمرات زبان و دامنه لغات.	سالیوان (2001) Sullivan	۲۰۰۱
عادات	بادر ^{۱۶} Bauder (2006)	۲۰۰۶
هنر و فرهنگ در بافت شهری، خلاقیت.	لاندری ^{۱۷} Landry (2000)	۲۰۰۲
خلاقیت، فضای خلاق، طبقه خلاق، تکنولوژی، استعداد و تحمل، حیات خیابانی، تنوع.	ریچارد فلوریدا (2005, 2014) Florida	۲۰۰۲
کالاهای فرهنگی دیجیتال	تراسبی (2008) Nicolas	۲۰۰۸
آزادی‌ها و بیان، سرمایه‌گذاری و وابستگی، هنرهای حرفه‌ای، ممتاز و دموکراتیزه شدن، مشارکت، دسترسی و حمایت، مشاغل هنری و هنرهای اجتماعی، چرخه‌های تولید و مصرف.	بادهام (2010) Badham	۲۰۱۰

شاخص‌ها	نظریه پرداز	سال
تولید کالاها و خدمات با ارزش افزوده فرهنگی، ابزارهای تک، شامل صنایع تولیدی فرهنگی های تک، نرم افزار و طراحی، جذب سرمایه های خارجی به درون منطقه در مصارف و سرمایه گذاری های جدید فرهنگی، هدایت سرمایه های فرهنگی به مصرف موزه ها و حمایت از پژوهش های طراحی خصوصی و ارکستراها و غیره، مصرف فرهنگی.	ساساکی (2010) Sasaki	۲۰۱۰

جدول ۲- شاخص های استخراجی از مدل های عملیاتی متداول در سنجش سرمایه های فرهنگی (منبع: نگارندگان)

نام مدل شاخص/شاخص عملیاتی	شاخص ها	مولفه ها
Global Cities Index	موزه ها، هنرهای نمایشی و اجرایی، رخدادهای بزرگ ورزشی، گردشگران خارجی، تنوع غذایی و آشپزی، ارتباط با شهرهای خواهر خوانده.	تجارب فرهنگی
Global Power City Index (GPCI)	تعداد کنفرانس های بین المللی، تعداد رخدادهای فرهنگی در رده جهانی، ارزش صادراتی محتوای فرهنگی، محیط مساعد فعالیت های خلاقانه، همجواری با سایت های میراثی جهانی، فرصت های تبادل فرهنگی، تعداد سالن های تیاتر و کنسرت، تعداد موزه ها، تعداد ورزشگاه ها، تعداد اتاق های لوکس هتل ها، تعداد هتل ها، جذابیت گزینه های خرید، جذابیت گزینه های اقامتی، تعداد ساکنان خارجی، تعداد گردشگران خارجی، تعداد دانشجویان بین المللی.	روندها و رخدادهای مستعد، منابع فرهنگی، تسهیلات برای بازدیدکنندگان، جذابیت برای بازدیدکنندگان، تبادلات بین المللی
Benchmarking Global City Competitiveness	آزادی بیان و حقوق بشر، تنوع و ظرفیت پذیرش جامعه، میزان بروز جرم و جنایت در جامعه، نشاط فرهنگی.	-
Global Liveability Index	محدودیت های اجتماعی یا مذهبی، سطوح سانسور، دسترسی به امکانات ورزشی، دسترسی به امکانات فرهنگی، غذاها و نوشیدنی ها، مصرف کالاها و خدمات.	-
Innovation Citie Index	لایه های معماری، خصیصه های زیبایی، معماری سبز، تاریخ، ویژگی محله های مسکونی، سینما و فیلم، فستیوال های فرهنگی، رقص، صنایع دستی، گالری های هنری خصوصی، گالری های هنر عمومی، آثار هنری عمومی، موزه های عمومی، نمایش های طنز و کمدی، تیاتر، فعالیت های جوانان، طراحان، کسب و کارهای سبز، تولید فیلم و ویدئو و ۴۴ شاخص دیگر.	دارائی های فرهنگی
گزارش فرهنگی شهرهای جهانی (۲۰۱۸)	موزه های ملی، دیگر موزه ها، گالری های هنری، ورود جمعیت به موزه ها و گالری ها، بازدید از پنج موزه / گالری مشهور تر، بازدید از مشهورترین پنج موزه / گالری، مکان های میراثی / جهانی، فضاها و سبب عمومی، کتاب خانه های عمومی، سرانه امانت کتاب، تعداد کتاب فروشی، تعداد کتاب فروشی های کتاب کمیاب و دست دوم، اجرای تیاترها، ورودی به تیاترها، اجرای موسیقی زنده، سالن های اصلی کنسرت، اجرای موسیقی و بیش از ۲۰ شاخص دیگر.	میراث فرهنگی، فرهنگ ادبی، فیلم ها و بازی ها، هنرهای نمایشی، مردم و استعدادها، حیات و تنوع فرهنگی
Inter Artsn Foundation and Barcelona City Council, August 2004	دسترسی، مشارکت، آزادی بیان، پاسداری از میراث فرهنگی، خلاقیت و همزیستی، وضع حقوق انسانی و فرهنگی، تنوع فرهنگی، برابری، آزادی خلاقیت، هویت فرهنگی، خلاقیت، تحصیل فرهنگی، دموکراسی فرهنگی، فرهنگ و حقوق اقلیت، سیاست های زبان.	-

نام مدل شاخص/شاخص عملیاتی	شاخص‌ها	مولفه‌ها
ESSnet-Culture Final Report-2012	شرکت در فعالیت‌های هنری، نوازندگان موسیقی، افراد فعال در زمینه رقص، افراد فعال در تئاتر، افراد مشارکت کننده در سایر فعالیت‌های هنری، مخاطبان اجراهای هنری، تماشاگران تئاتر، تماشاگران اپرا، تماشاگران رقص، تماشاگران دیگر مراسم‌های زنده هنری، تماشاگران کنسرت‌های زنده، تماشاگران کنسرت‌های کلاسیک، تماشاگران کنسرت‌های پاپ، تماشاگران سایر کنسرت‌های موسیقی، افراد شرکت کننده در برنامه‌های رادیو و تلویزیونی، مصرف اجراهای ضبط شده هنری و بیش از ۶۰ شاخص دیگر.	میراثی، آرشیوی، کتابخانه‌ها، کتاب و نشر، هنرهای نمایشی، هنرهای اجرایی، صوتی تصویری و چندرسان‌های، معماری، تبلیغات، صنایع دستی
UNESCO (2009)	تولید جواهرات و صنایع دستی مربوطه، تولید ابزار موسیقی، خرده فروشی کتاب‌ها و روزنامه‌ها در فروشگاه‌های خاص، خرده فروشی موسیقی و ویدئو در فروشگاه‌های خاص، چاپ کتاب، چاپ روزنامه، مجلات و گاه‌نامه‌ها، دیگر فعالیت‌های چاپی، تولید تصاویر متحرک، ویدئو و برنامه‌های تلویزیونی، فعالیت‌های انتشار موسیقی، پخش برنامه‌های رادیویی، برنامه‌سازی و پخش تلویزیونی، فعالیت‌های تولید خبر، فعالیت‌های هنری و مهندسی و مشاوره‌های فنی مرتبط و نزدیک به ۱۰۰ شاخص دیگر.	میراث فرهنگی و طبیعی، نمایش‌ها و جشن‌ها، هنرهای نمایشی و صنایع دستی، کتاب و نشر، هنرهای صوتی - تصویری، طراحی و خدمات خلاق، توریسم، ورزش‌ها و تفریحات و...

جدول ۳- شاخص‌های استخراجی از پژوهش‌های پیشین مرتبط با موضوع (منبع: نگارندگان).

منبع	شاخص‌ها	مولفه‌ها
Mi Kim (2014)	خانواده‌ها، طبقه اجتماعی، جنسیت، نژاد، زن، خانه، زبان، مدرسه، نهاد، کلیسا، جامعه.	عادت‌واره و محیط
Fey et al(2006)	سرمایه فرهنگی (ارزش‌ها، شناخت و پاس‌داشت میراث)	اکوسیستم سالم، اقتصاد پویا، رفاه اجتماعی
زلفعلی فام و آقائی (۱۳۹۳)	شیوه زندگی، مهارت و تخصص‌های خاص، نمایش عمومی مایملک، طبقه و موقعیت خانوادگی، کتاب و مصرف کالاهای فرهنگی، تجربه آموزشی و تعلیم، شاهکارهای هنری، عناوین و القاب دانشگاهی، فرهنگ پیشینیان.	سرمایه فرهنگی عینی یا متجسم، سرمایه فرهنگی غیر متجسم یا غیرعینی، سرمایه فرهنگی نهادینه شده
صالحی و سپهرنیا (۱۳۹۰)	اختیار در تصمیم‌گیری، اعتماد به نفس، طبقه اجتماعی، طبقه اقتصادی، تحصیلات، مهارت کلامی، نیاز فرهنگی، ذائقه فرهنگی، مصرف فرهنگی، احترام به سمبل‌ها، رفتار عادلانه، رفتار ارزشی، پایبندی به عرف، رفتار دینی، پایبندی به سازمان، پایبندی به خانواده، تعلق شغلی، امنیت اجتماعی، اعتماد به دیگران، داستان‌های خانوادگی، وابستگی خانوادگی، وابستگی مکانی، محصولات فرهنگی، تنوع مصرف، میزان مصرف، میزان مشارکت، تعداد سازمان‌های مردم‌نهاد، روابط همسایگی، مشارکت اجتماعی، حضور در وقایع فرهنگی، خرده فرهنگ، زبان، میراث فرهنگی، تمدن، الگوهای فرهنگی، اساطیر، مذهب، نژاد، منابع فرهنگی، هویت ملی، امید به آینده، سبک زندگی، پویایی فرهنگی، بازتولید فرهنگی، تبادل فرهنگی، ظرفیت	هویت، معرفت، سلیقه، ارزش، هنجار، رضایت‌مندی، اعتماد متقابل، اصالت خانوادگی، صنعت فرهنگ، مشارکت شهروندی، انسجام اجتماعی، اکولوژی فرهنگی، نشاط ملی، تفاهم فرهنگی، قانون مداری

منبع	شاخص‌ها	مولفه‌ها
	فرهنگی، دموکراسی فرهنگی، انطباق ارزشی، فرهنگ سیاسی، پذیرش اجتماعی، امنیت فرهنگی، دموکراتیزه کردن فرهنگ.	
جانعلی زاده چوب بستی و همکاران (۱۳۸۹)	مدارک تحصیلی، دارائی‌های فرهنگی، مصرف و استفاده از کالاهای فرهنگی، دانش فرهنگی غیررسمی افراد، شاخص‌های مربوط به سنجش منش.	ذهنی و عینی
شربتیان، اسکندری، ۱۳۹۴	مشارکت، موسیقی، فراغت، مصرف‌گرایی، مدگرایی، استفاده از تلغن همراه.	عینیت یافته، نهادینه شده، تجسم یافته
صادقی و همکاران (۱۳۹۴)	سینما، هنر و موسیقی، مطالعه و کتاب، گذشت واثار، اهمیت به دین، قانون‌گریزی.	سرمایه فرهنگی ملموس، سرمایه فرهنگی ناملموس

جدول ۴- مولفه‌ها و شاخص‌های پیشنهادی مناسب سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر براساس نظر اعضای گروه تخصصی (منبع: نگارندگان).

شاخص	مولفه	bn
تحصیلات عالی در رشته‌های فرهنگی و هنری، تنوع فرهنگی، مهارت فرهنگی و هنری، والدین فرهیخته، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی فرهنگی و هنری، شهروند فرهنگی و هنرمند، امنیت فرهنگی، تولید و مصرف ادبیات.	انسانی- ذهنی	شاخص‌های سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران (از نگاه متخصصان)
صنایع دستی، تولید و مصرف کتاب، احجام فرهنگی و هنری، آثار هنری و فرهنگی ثبت شده به نام، برندهای فرهنگی تولید شده در شهر، درآمد ناشی از فعالیت‌های فرهنگی و هنری، کارآفرینی در حوزه فرهنگ و هنر، بودجه فرهنگی و هنری شهر، توسعه فضاهای فرهنگی.	عینی- کالبدی	
موزه‌ها، گالری‌ها و آرشیوها، مکان‌های (ساختمان‌های) میراثی و تاریخی، سایت‌های گردشگری، تفریحی، ورزشی و بازی، پاسداشت آداب، رسوم و سنن، جایزه‌های ملی و بین‌المللی فرهنگی و هنری کسب شده توسط شهروندان، روزهای اختصاصی فرهنگی و هنری (سه‌شنبه‌های بدون خودرو، سالروز بزرگداشت...)، گردشگر داخلی و خارجی، تبادلات فرهنگی با دیگر شهرهای پیشرو، محافل ادبی، فرهنگی و هنری، فضاهای سبز عمومی، امکانات اقامتی و اسکان گردشگر.	میراثی- تاریخی- گردشگری	
رخدادهای فرهنگی، هنری و ورزشی، فستیوال‌های هنری، تولید و مصرف موسیقی، تولید و مصرف فیلم و تیاتر، حیات و نشاط خیابانی و فستیوال‌های خیابانی.	هنرهای نمایشی	
تولید و مصرف بازی‌های کامپیوتری، گردش مالی صنایع دیجیتال، تولید و مصرف محصولات هنری به شکل دیجیتال، تولید و مصرف کالاهای سخت‌افزاری دیجیتال، توسعه فرهنگی در فضای مجازی، تولید و مصرف فن‌آوری.	دیجیتالی	

گروه تخصصی، شاخص‌های ارائه شده در نظریات و بکارگرفته شده در پژوهش‌ها و مدل‌ها مورد بررسی قرار گرفته و در چندین دور با امتیازدهی، غربالگری و حذف شاخص‌های کم اهمیت و غیرقابل تعمیم در شهر براساس اجماع اعضاء گروه تخصصی، ۳۹ شاخص در پنج دسته مولفه، جمع‌بندی و به عنوان مولفه‌ها و شاخص‌های مناسب و کاربردی برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران ارائه گردیدند. در ادامه، به تبیین این مولفه‌های پنج‌گانه و

با مرور مولفه‌ها و شاخص‌های مربوط به سنجش سرمایه‌های فرهنگی در ادبیات تحقیق و براساس آنچه به عنوان جمع‌بندی در جداول ۱، ۲ و ۳ ارائه شده است، این پرسش بوجود می‌آید که از کدام یک از این شاخص‌ها می‌توان برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران استفاده کرد. بر این اساس، با تشکیل گروه تخصصی و با استفاده از روش طوفان فکری، شاخص‌های مستخرج مورد اشاره، مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در نشست‌های

در این شهر را از طریق تحصیلات عالی شهروندان در رشته‌های فرهنگی و هنری، مهارت‌های فرهنگی و هنری آنان، فرهیختگی والدین آنان، مهارت‌های فرهنگی و هنری آنان و مصرف ادبیات توسط آن‌ها اندازه‌گیری و ارزیابی کنند. اینکه شهر تهران از لحاظ برخورداری از دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی ویژه فرهنگ و هنر از چه وضعیتی برخوردار است نیز در این گروه مولفه با زیرشاخص‌ها و سنججهائی مورد سنجش قرار می‌گیرد. هم‌چنین می‌توان از شاخص‌های فرعی و سنججهایی در این گروه مولفه در سنجش و ارزیابی وضعیت شهر تهران در شاخص‌های تنوع فرهنگی و امنیت فرهنگی و هم‌چنین تولید ادبیات استفاده کرد.

مولفه عینی - کالبدی

چنین مولفه‌ای، به فرهنگ و سرمایه‌های فرهنگی به شکل تجسم یافته و عینی نگاه می‌کند و صاحبان دارائی‌ها و سرمایه‌های فرهنگی را کسانی می‌داند که محصولی فرهنگی یا هنری را در اختیار دارند. (بوردیو، ۱۹۸۷) در بسط نظریه ابتدائی خود در خصوص سرمایه‌های فرهنگی، از شکل ((عینیت یافته)) این نوع سرمایه‌ها نام می‌برد و آن‌ها را به شکل کالاهای فرهنگی (تصاویر، کتاب‌ها، فرهنگ نامه‌ها، ابزارها، تکنولوژی ماشینی و غیره) معرفی می‌کند. فلوریدا (۲۰۰۲) از مفهوم طبقه خلاق پرده‌برداری می‌کند که اهمیت هنر و فرهنگ در بافت شهری را بیان کرده (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۲) و صاحبان خلاقیت و شکل عینیت یافته آن یعنی آثار فرهنگی و هنری را به عنوان یک طبقه خاص معرفی می‌کند؛ بطوری که می‌توان ادعا کرد طبقه خلاق همان صاحبان سرمایه‌های فرهنگی هستند. مفهوم دیگر شهر خلاق بر تولیدات فرهنگی متمرکز است؛ یعنی تولید کالاها و خدمات فرهنگی با فعالیت‌هایی در ارتباط قرار می‌گیرند که مرکز خلاقیت به حساب می‌آید (خوراسگانی، ۱۳۹۰). ایده شهر خلاق، بنحوی که با جو یک شهر یا ناحیه، حیات خیابانی آن، تنوع و سایر حالات آن مرتبط است، بیانگر نقش هنر و فرهنگ می‌باشد. تمامی این موارد کمک می‌کنند تا همان چیزی که فلوریدا از آن به عنوان "فضای افراد طبقه

شاخص‌های مربوط به آن پرداخته شده است. جدول شماره ۴، مولفه‌ها و شاخص‌های مناسب و کاربردی سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران را به نمایش گذاشته است.

مولفه انسانی - ذهنی

بسیاری از نظریه‌ها و پژوهش‌های مربوط به سرمایه‌های فرهنگی، بر مولفه انسانی و ذهنی به عنوان محور و مفهوم اصلی این اصطلاح تمرکز کرده و فرد یا گروهی را صاحب این نوع سرمایه می‌دانند که دارای توانمندی‌ها و مهارت‌های انسانی و یا فکری می‌باشند. می‌توان گفت این پیر بوردیو، یعنی همان مبدع اصطلاح سرمایه‌های فرهنگی بود که نخستین بار به این دارائی‌های فردی در خانواده توجه کرده و سرمایه فرهنگی را مساوی دانش و مهارت‌های فردی عضو خانواده می‌داند و برخورداری از آن را برای دستیابی به یک پایگاه اجتماعی بالاتر ضروری می‌داند. بوردیو از دانش و مهارت‌های فکری به عنوان دو معیار سرمایه‌های فرهنگی نام می‌برد (بوردیو، ۱۹۸۶). بعد ذهنی سرمایه فرهنگی شامل دانش، اطلاعات و فایل‌هایی در ذهن می‌باشد که می‌تواند به طور مستقل و بدون توسل به سرمایه‌های فرهنگی مادی، دست به آفرینش و ایجاد شیوه‌های جدیدی در روند زندگی جمعی بزند و یا حداقل با در دست داشتن خزانه اطلاعاتی در مواقع حساس یا تنش‌زا و یا موقعیت‌هایی که برای آن واکنش از قبل تعریف شده‌ای تعیین نشده است، اقدام به واکنشی مناسب و یا با هزینه بسیار کمی کند (روحانی، ۱۳۸۸). بیشتر پژوهش‌های خارجی و داخلی بر روی این جنبه‌های ذهنی و غیر ملموس سرمایه‌های فرهنگی تمرکز کرده‌اند و تحقیقات آن‌ها بیشتر حول سرمایه‌های فرهنگی خانواده‌ها و ارتباط آن با سایر سرمایه‌ها و یا موفقیت‌های فرزندان می‌گردد. سنجش سرمایه‌های فرهنگی دانش‌آموزان و دانشجویان و اعضای گروه‌های مشخص نیز برین نوع از سرمایه‌های فرهنگی توجه دارند.

براساس یافته‌های تحقیق، شاخص‌هایی که در این گروه مولفه برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران مناسب و کاربردی تشخیص داده شد می‌تواند سرمایه‌های فرهنگی

جهانی" می‌نگرد، ایجاد شود که البته همین موضوع بعدها شهرها را توانمند می‌کند تا بر خود برچسب شهر خلاق واقعی بزنند (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۲).

بسیاری از پژوهشگران این حوزه، که به طور مشخص بر روی جنبه‌های ملموس و عینیت‌یافته سرمایه‌های فرهنگی تمرکز کرده‌اند، علی‌رغم تعداد و نسبت کمتر از گروه اول، سرمایه‌های فرهنگی را در قالب مفاهیم عینیت‌یافته مورد بررسی و سنجش قرار داده‌اند.

به نظر گروه تخصصی تحقیق، شاخص‌های مناسب و کاربردی که برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران در گروه مولفه عینی - کالبدی می‌توان تعریف و استفاده کرد شامل ۹ شاخص صنایع دستی، تولید و مصرف کتاب، احجام فرهنگی و هنری، آثار هنری و فرهنگی ثبت شده به نام، برندهای فرهنگی تولید شده در شهر، درآمد ناشی از فعالیت‌های فرهنگی و هنری، کارآفرینی در حوزه فرهنگ و هنر، بودجه فرهنگی و هنری شهر، توسعه فضاهای فرهنگی می‌باشند. این شاخص‌ها که اشکال عینیت‌یافته و کالبدی سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران را مورد سنجش قرار می‌دهند، ضرورت دارد تا با استفاده از زیر شاخص‌ها و سنجش‌های مناسب و کاربردی، در مدل کلی سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران تعریف شوند.

مولفه میراثی - تاریخی و گردشگری
میراث و تاریخ یک شهر را می‌توان، دیگر مولفه سنجش دارائی و سرمایه فرهنگی آن شهر به حساب آورد. به ویژه اینکه این میراث‌ها واجد ارزش اقتصادی مستقیم بوده و از قابلیت جذب گردشگر نیز برخوردار می‌باشند. میراث فرهنگی، مصنوعات فیزیکی و ویژگی‌های ناملموس یک گروه یا جامعه است که از نسل‌های گذشته به ارث رسیده است و در حال حاضر از آن نگهداری می‌شود و به نسل‌های آینده برای منفعت، بخشیده می‌شود (زارع اشکذری و همکاران، ۱۳۹۳). سرمایه‌های میراثی و فرهنگی از یک سو خود به تنهایی با جذب گردشگر، در ارزش آفرینی و رشد اقتصاد شهر کمک می‌کنند؛ براساس آمار منتشر شده از

سازمان گردشگری جهانی در سال ۲۰۱۷، ۱۳۲۳ میلیون سفر به مقاصد گردشگری بین‌المللی به ثبت رسیده است که یک رشد ۸۴ میلیونی نسبت به سال ۲۰۱۶ را به نمایش می‌گذارد (WTO, 2017) بطوری که براساس برآورد WTTC گردشگری، ۱۰ درصد از GDP جهانی را در بر می‌گیرد (۱۰ تریلیون دلار) و با رشد کنونی ۴ درصدی تا سال ۲۰۲۰، تقاضای گردشگری در جهان به ۱,۶ میلیون دلار خواهد رسید و از هر ده شغل در جهان، یکی را به خود اختصاص خواهد داد (تقریباً ۳۲۸ میلیون شغل) (ایمانی خوشخو، علیزاده، ۱۳۹۲) و از سوی دیگر، این، به عنوان یک مولفه سرمایه فرهنگی، با دیگر مولفه‌های سرمایه‌های فرهنگی ارتباط برقرار کرده و برای آن‌ها مخاطب فراهم می‌کند؛ بطوری که گردشگران فرهنگی، به سرمایه فرهنگی کل یک مکان بسیار علاقه‌مند بوده و مایل به تماشای تمام آن هستند؛ زیرا به آن روش می‌توانند از طریق تجربیات جدید خود به فرهنگ خود بیفزایند. به این دلیل، گردشگران فرهنگی، بخش بسیار حیاتی تقاضای گردشگری فرهنگی را تشکیل می‌دهند و تکراری‌ترین مصرف کنندگان سرمایه فرهنگی و نیز یکی از با نفوذترین جمعیت هستند (موسوی و باقری کشکولی، ۱۳۹۲).

در سال‌های اخیر شاهد نقش فعال یونسکو به عنوان نهاد تخصصی فرهنگی در درون سازمان ملل متحد در کمک به حفظ و پاسداشت میراث فرهنگی و تاریخی ملموس و ناملموس، می‌باشیم. اگر چه این نهاد از استانداردها و شاخص‌هایی برای ورود موارد میراثی به فهرست حفاظت برخوردار است، اما شهرها در شناسائی وضعیت موجود و ارتقای شرایط حفاظتی و بهره‌برداری از آن‌ها می‌باست از مولفه‌ها و شاخص‌هایی استفاده کنند.

شهر تهران، به عنوان یک شهر برخوردار از جاذبه‌های فرهنگی و میراثی که یکی از مقاصد اصلی گردشگران خارجی و داخلی است، در بهره‌برداری مناسب‌تر از این سرمایه‌های فرهنگی در جهت تحول و توسعه اقتصاد شهری خود می‌بایست به مدیریت بهتر این سرمایه‌ها بپردازد.

جهانی، ۱۳۹۳) نمونه‌ای از اهمیت‌این مقوله از فرهنگ و سرمایه‌های فرهنگی یک شهر است. هنرهای نمایشی از چنان اهمیتی برخوردار گشته‌اند که حتی در مواردی به عنوان یک صنعت و مزیت نسبی در اقتصاد شهری و منطقه‌ای و حتی قاره‌ای و جهانی شناخته شده و به عنوان یک فرصت ایجاد کننده ارزش و ثروت‌آفرین در نظر گرفته می‌شود. شکل‌گیری صنعت فیلم‌سازی نالیوود در آفریقا، با الگوگیری از هالیوود و بالیوود، نمونه‌ای از اهمیت این مولفه از فرهنگ و سرمایه‌های فرهنگی در رشد و توسعه اقتصاد و فرهنگ است. براساس تحقیقات، نالیوود از اثرگذاری بالایی بر فرهنگ آفریقا با مصرف بالای فیلم‌های نیجریه‌ای توسط آفریقایی‌ها و فراتر از سواحل آفریقا برخوردار است. فیلم‌های تولیدی نیجریه با اراده فرهنگ نیجریه‌ای دارای اثرگذاری بالایی بر کل جمعیت آفریقا و در نتیجه آفرینش تجربه فرهنگی مشابه می‌باشد (Onuzulike, 2007). برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در رشد و توسعه‌این مولفه و ابعاد و عناصر آن به عنوان سرمایه‌های فرهنگی که می‌توانند تولید کننده ارزش اقتصادی و ثروت باشند در شهرهای پیش‌رو فرهنگی جهان از اهمیت بالایی برخوردار است. به عنوان نمونه، این شهرها، تعداد سالن‌های تئاتر، تعداد نمایش‌های زنده و ضبط شده، تعداد فیلم تولیدی در سال و موارد و شاخص‌های این چینی را در سنجش و ارزیابی وضعیت سرمایه‌های فرهنگی خود بکار برده و برای ارتقاء این سرمایه‌ها و ارزش و درآمد ناشی از آن‌ها برنامه‌ریزی می‌کنند.

در شهر تهران در این زمینه در چند سال اخیر اقدامات عمدتاً زیرساختی مناسبی شکل گرفته است. طراحی و ساخت و بهره‌برداری از سالن‌های تئاتر و مجموعه‌های سینمایی حرفه‌ای و مجهز در شهر تهران علاوه بر افزایش سرانه‌های عرضه در افزایش تقاضا برای تولیدات نمایشی موثر بوده است. می‌توان گفت اگر چه این اقدامات گام‌های مناسبی در افزایش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران است اما ضرورت برخورداری از یک برنامه مدون و با محوریت ارتقای سرمایه‌های فرهنگی در این مولفه و استفاده از

ضرورت شناخت و توسعه اقدامات حفاظتی و رشد استعدادها و ظرفیت درآمدی مواهب میراثی و تاریخی برای مدیران شهری تهران بیش از پیش در حال درک است. پیش‌بینی سیاست‌ها و راهبردهای مدیریتی مناسب در برنامه‌های توسعه شهر تهران، در این زمینه قابل بیان است.

میراث فرهنگی، گردشگری و تاریخی شهر تهران و یا به عبارت دیگر سرمایه‌های شهر تهران در گروه میراثی، گردشگری و تاریخی را به نظر گروه تخصصی تحقیق با استفاده از ۱۱ شاخص مجزا می‌توان مورد سنجش قرار داد. وجود و وضعیت مکان‌ها، ساختمان‌ها و سایت‌های واجد ارزش تاریخی، میراثی و گردشگری از یک سو و توانمندی مدیران شهری و فرهنگی-گردشگری شهر تهران در جذب بازدیدکنندگان داخلی و خارجی برای بازدید از آن‌ها از سوی دیگر و نیز، امکانات و ظرفیت‌های اقامت، فراغت و تفریح بازدیدکنندگان از این ساختمان‌ها و حتی ساکنان شهر را می‌توان مورد سنجش و ارزیابی قرار داده و با بررسی وضعیت موجود در خصوص بهبود، ارتقاء و توسعه آن‌ها برنامه‌ریزی کرد.

استفاده از برنامه‌های جذاب و جلب کننده توجهات بازدیدکنندگان منطقه‌ای و جهانی و شاخص‌های معرف ارزش تاریخی، گردشگری و میراثی شهر تهران هم‌چون روزهای اختصاصی فرهنگی و هنری، تبادلات فرهنگی با دیگر شهرهای پیش‌رو فرهنگی و هنری نیز از نظر گروه تخصصی تحقیق می‌تواند سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران و سنجش و ارزیابی آن‌ها را مورد توجه قرار دهد.

مولفه هنرهای نمایشی

برخی از شهرهای پیش‌رو فرهنگی جهان، هم‌چون پاریس، بمبئی و لندن، به مراکز تخصصی و مشهور جهت انجام امور هنری و فرهنگی و تصویری هم‌چون، تئاتر، فیلم و برنامه‌های تلویزیونی تبدیل شده‌اند. حضور بیش از ۲۸ میلیون نفر در سال در نیویورک برای تماشای تئاتر و حضور حدود ۱۴ میلیون نفر در لندن به عنوان افراد عضو جامعه تئاترهای لندن، برای تماشا (گزارش فرهنگی شهرهای

موضوع مورد مطالعه خود، این احتمال را مطرح می‌کنند که تبحر در استفاده از فن‌آوری کامپیوتری می‌تواند به طور مستقیم بر موفقیت تحصیلی آکادمیک دانشجویان و توسعه مهارت‌های آن‌ها تاثیرگذار باشد. تراسی بیان می‌دارد که در عصر حاضر با نوع دیگری از کالاهای فرهنگی، یعنی کالاهای فرهنگی دیجیتال مواجه‌ایم. از نظر او بازار کالاهای فرهنگی دیجیتال با بازارهای مرسوم فرهنگی متفاوت است و با بی‌رقیب و نامحدود بودن این نوع از کالاها، موجب شکست بازار کالاهای فرهنگی عمومی شده است (گنجی و حیدریان، 1393 به نقل از Nicolas, 2008). این نقش دگرگون‌کننده، به عنوان نمونه در پیشگامی فیلامونیک برلین با عنوان "سالن کنسرت دیجیتال" و تغییر و تحول از اجرای زنده کنسرت به اجرا در کامپیوترهای خانگی قابل لمس است (Towse & Handke, 2013). شهرهایی که دغدغه توسعه فرهنگی و اقتصاد مبتنی بر فرهنگ خود را دارا می‌باشند، نمی‌توانند نسبت به این تغییر بی‌تفاوت باشند و می‌بایست برای بهره‌مندی از این نوع دارایی‌ها و سرمایه‌ها، دارای برنامه بوده و برای شناخت و سنجش آن‌ها از ابزار و شاخص‌هایی استفاده کنند.

به اعتقاد کراندال، سهم صنعت نرم افزارهای تفریحی (بازی‌های کامپیوتری، مسابقات و...) در اقتصاد ایالات متحده سهمی بزرگ و در حال رشد است، بطوری که براساس برآوردها، بازی‌های کامپیوتری سالانه ۱۰/۳ میلیارد دلار به صورت مستقیم و ۷/۳ میلیارد دلار بصورت فروش محصولات مکمل، درآمد ایجاد می‌کند (Crandall, 2007). بنا بر آمار منتشر شده از سوی مرکز تحقیقات بازی‌های دیجیتال ایران، در سال ۹۵، ۱۸ بازی‌ساز ایرانی، تا کنون بازی درآمدزای خود را در فروشگاه‌های دیجیتال خارجی عرضه کرده‌اند و ۲۳ فروشگاه دیجیتال خارجی، تاکنون بازی‌های درآمدزای ایرانی را در معرض فروش قرار داده‌اند. هر بازی درآمدزای ایرانی به طور میانگین ۱۱۰۰۰۰ بار از

شاخص‌های مناسب جهت سنجش و ارزیابی وضعیت کنونی و نیازهای آتی با هدف ارزش‌آفرینی و تولید درآمد برای اقتصاد شهر تهران بیش از پیش احساس می‌گردد. اگر چه در برنامه‌های توسعه شهر تهران، بر این ضرورت، در مواردی تاکید شده است. در مجموع، این مولفه از سرمایه‌های فرهنگی، در شهر تهران نیز مورد مطالعه و بحث و بررسی است و می‌توان از مولفه‌ها و شاخص‌های مناسب در این مولفه برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی، استفاده کرد. در گروه مولفه هنرهای نمایشی، گروه تخصصی پژوهش، پنج شاخص برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران مناسب و کاربردی تشخیص دادند. به نظر این گروه، مدیران شهری تهران می‌بایست در شناخت فرآیند وضعیت سرمایه‌های فرهنگی شهر خود، رخدادهای فرهنگی، هنری و ورزشی این شهر را با سنجه‌هایی مورد ارزیابی قرار داده و برای بهبود آن‌ها برنامه‌ریزی کنند، همچنین فستیوال‌های هنری و خیابانی برگزار شده و وضعیت آن‌ها را مورد رصد قرار دهند. میزان تولید و مصرف موسیقی، فیلم و تئاتر و همچنین برنامه‌های فرهنگی و هنری خیابانی نیز از دیگر موضوعاتی است که وضعیت سرمایه‌های فرهنگی در این شهر از طریق شاخص‌های مربوطه را نشان می‌دهد.

مولفه دیجیتالی

دارایی‌های دیجیتال، امروزه به عنوان یکی از محورهای اصلی رقابت بین شهرها در جذب کسب و کارها و سرمایه‌گذاری در سطوح منطقه‌ای و جهانی مطرح شده است. چنانچه به تعاریف سرمایه‌های فرهنگی رجوع کنیم و آن را دانش و تخصص و مهارتی که فرد صاحب و دارنده آن را نسبت به افراد دیگر دارای قدرت بیشتر برای تصاحب پایگاه‌های اجتماعی بالاتر معرفی می‌کند بدانیم، یکی از این دانش‌ها و مهارت‌ها، می‌تواند نوع دیجیتال و قدرت خلق و تولید آثار دیجیتال باشد. paino و Renzulli (۲۰۱۳) به پیشنهاد بعد دیجیتال در تقویت و تکمیل ایده بوردیو در سرمایه فرهنگی می‌پردازند و در

عنوان یک مبنا و محور برای برنامه‌ریزی توسعه، بویژه توسعه اقتصاد شهری مورد غفلت قرار گرفته شده است. با توجه به گسترش روز افزون استفاده از ابزارهای کمی و کیفی در سنجش وضعیت شهرها و میزان موفقیت در مسیر توسعه، بویژه شاخص‌ها به عنوان متداول‌ترین این ابزارها، استفاده از یک شاخص مناسب برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شناخت وضعیت موجود و کمک به برنامه‌ریزی‌های واقع‌نگر در توسعه شهر بر این محور، بیش از پیش ضرورت یافته است. نگاه به ادبیات و مطالعات صورت گرفته و کاربرد مولفه‌ها و شاخص‌های مربوطه در محیط‌های موردی و اجتماعی، تجارب انباشته مناسبی در این زمینه فراهم آورده است. با باور به اینکه شهر یک محیط اجتماعی فراگیر و دربرگیرنده تمامی گروه‌های موضوعی و اجتماعی است، می‌توان مولفه‌ها و شاخص‌های بکار گرفته شده را با توجه به ویژگی‌ها و خصیصه‌های یک محیط اجتماعی بزرگتر و با پیچیدگی بیشتر به معرض نظر و بحث گذاشت. با این دید، با مرور مطالعات و ادبیات تخصصی مربوطه هم‌چنین پژوهش‌های کاربردی و مدل‌های عملیاتی شاخص بین‌المللی، مولفه‌ها و شاخص‌های متعددی برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی در محیط‌های مختلف، بویژه شهر، شناسائی گردید. اینکه مولفه‌ها و شاخص‌های شناسائی شده تا چه حد برای شهر تهران مناسب و کاربردی هستند پرسشی بود که توسط گروه تخصصی پژوهش می‌بایست به آن پاسخ داده می‌شد. بنابراین، با تشکیل این گروه و ارائه مولفه‌ها و شاخص‌های مستخرج از مطالعات کتابخان‌های به آن‌ها و برگزاری جلسات متعدد با روش طوفان فکری و بحث و جدل و جمع‌بندی حاصل از آن‌ها، ۳۹ شاخص در پنج گروه مولفه، به عنوان شاخص‌های پیشنهادی آن‌ها برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران شناسائی و مناسب دانسته شدند. چنانچه فراوانی شاخص‌های پیشنهاد شده در هر گروه مولفه را مبنائی برای تحلیل نظرات اعضای گروه

فروشگاه‌های آنلاین خارجی دانلود شده و هر نسخه بازی یکجا خرید ایرانی به طور میانگین ۸,۳ دلار در فروشگاه‌های دیجیتال خارجی قیمت‌گذاری شده‌اند (کارنامه صادرات بازی‌های دیجیتال، مهر ۹۵).

شهر تهران به عنوان بزرگترین شهر کشور و با تجمع و تمرکز بالاتریده‌ها و امکان بالاتر سرمایه‌گذاری و رشد این نوع بازی‌ها، می‌بایست برای بهره‌مندی و توسعه این سرمایه‌های فرهنگی برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری کند. سنجش وضعیت بهره‌مندی از این نوع سرمایه‌ها، می‌تواند راهبرد مناسبی در این مسیر باشد.

گروه مولفه دیجیتال نیز یکی دیگر از گروه مولفه‌های شناسائی شده توسط گروه پژوهش است که شاخص‌هایی برای سنجش سرمایه‌های فرهنگی دیجیتال تعریف می‌کند. به نظر گروه پژوهش، از شش شاخص با عناوین تولید و مصرف بازی‌های کامپیوتری، گردش مالی صنایع دیجیتال، تولید و مصرف محصولات هنری به شکل دیجیتال، تولید و مصرف کالاهای سخت‌افزاری دیجیتال، توسعه فرهنگی در فضای مجازی و تولید و مصرف فن‌آوری می‌توان در سنجش و ارزیابی وضعیت سرمایه‌های فرهنگی دیجیتال شهر تهران استفاده کرد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

تلاش شهرها در سراسر جهان برای ارتقاء عملکردی و دستیابی به توفیق در مسیرهای رشد و توسعه از یک سو و رقابت با دیگر شهرهای در سطوح مختلف منطقه‌ای و جهانی برای جذب منابع از سوی دیگر، ضرورت شناخت وضعیت و جایگاه کنونی در ابعاد مختلف و برنامه‌ریزی برای بهبود شرایط را بیش از پیش برای آن‌ها آشکار کرده است. سرمایه‌های فرهنگی به عنوان یک موضوع و محور در وضعیت منابع و بررسی عملکرد شهرها و برنامه‌ریزی برای بهبود شرایط و ارتقای رشد و توسعه شهر، آنچنان که باید مورد توجه قرار گرفته نشده است و به تبع آن، سنجش این نوع سرمایه‌ها در شهر به

۲- پیگیری تصویب و اجرائی شدن طرح مدیریت یکپارچه شهری، که متعاقب آن، مدیریت و برنامه‌ریزی یکپارچه امور و سرمایه‌های فرهنگی در شهر نیز تحقق پیدا خواهد کرد؛

۳- حمایت بیشتر از پژوهش‌های نظری و کاربردی در حوزه سرمایه‌های فرهنگی و توسعه این سرمایه‌ها؛
 ۴- تمرکز بر ظرفیت مزیت‌های نسبی و رقابتی سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران در جهت ارتقای نظام اقتصاد شهری تهران.

۵- ارائه تجربه و الگوی مدیریت شهری تهران در سنجش سرمایه‌های فرهنگی به سایر شهرها در جهت بومی‌سازی الگو و با هدف شناسایی و ارتقای سرمایه‌های فرهنگی آن شهرها.

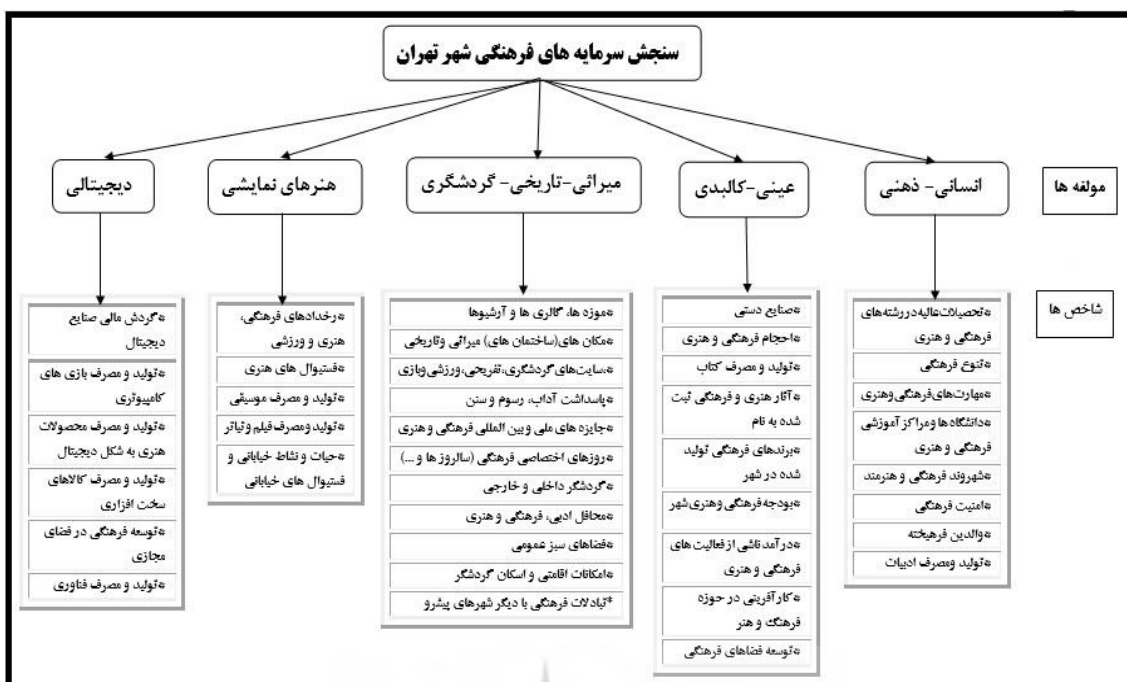
انجام این تحقیق، با محدودیت‌های زیادی، از جمله عدم وجود تحقیقات پیشین کافی، عدم دسترسی به منابع مالی، زمانی و کارشناسی کافی برای ورود به تمامی ابعاد دیگر مدل و گسترش آن تا سطوح شاخص‌های فرعی و سنجه‌ها و هم‌چنین پراکندگی متولیان و مدیران و مجریان امور فرهنگی و سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران روبرو بوده است. با این وجود، با این اعتقاد که بسیاری از اصول و رویکردهای عملیاتی و اجرائی، در صورتی از ماندگاری و قابلیت اعتماد و موفقیت بالاتری برخوردار خواهند بود که از پشتوانه علمی و پژوهشی مناسب و مکفی بهره‌مند باشند، پیشنهاد می‌شود پژوهشگران علاقه‌مند با توجه به این ابعاد پراکنده و تکمیل‌کننده کار، پژوهش‌هایی را در این خصوص انجام داده و از روش‌ها و تکنیک‌های مناسب در دسترس برای تکمیل مدل سنجش سرمایه‌های فرهنگی در شهر تهران استفاده کنند.

تخصصی قرار دهیم می‌توان ادعا کرد که شاخص‌های از جنس مولفه میراثی- تاریخی- گردشگری، با فراوانی ۱۱ شاخص، نسبت به سایر شاخص‌ها بیشترین نظرات را به خود جلب کرده و پس از آن، شاخص‌های پیشنهادی در گروه مولفه‌های به ترتیب عینی- کالبدی با ۹ شاخص پیشنهادی، انسانی - ذهنی با ۸ شاخص پیشنهادی، دیجیتال با ۶ شاخص پیشنهادی و هنرهای نمایشی با ۵ شاخص پیشنهادی در رده‌های بعد قرار دارند.

در ادامه، مدل مفهومی پژوهش، به عنوان مدل سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران در سه سطح هدف، مولفه‌ها و شاخص‌ها ترسیم گردیده است که در تصویر شماره ۲ به نمایش درآمده است.

با این فرض که شاخص‌های گردآوری شده از متون تخصصی و پژوهش‌های پیشین و تخلیص و جمع‌بندی شده توسط گروه تخصصی پژوهش، را نمی‌توان بدون کم و کاست و دخل و تصرف، در محیط شهری تهران کاربردی کرد و در سنجش سرمایه‌های فرهنگی این شهر به کار گرفت، لازم است تا در خصوص کاربردپذیری و قابلیت پیاده‌سازی آن‌ها در شهر تهران بررسی صورت گیرد و نظرات کارشناسان و مدیران اجرائی حوزه فرهنگ و سرمایه‌های فرهنگی در این خصوص اخذ شود. متأسفانه این مهم خارج از ظرفیت محدود این پژوهش است. در راستای تکمیل این کار پژوهشی و نیز مدل سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران و با توجه به اهمیت موضوع، پیشنهاد‌های کلی زیر برای اجرائی شدن این مهم می‌توان ارائه داد:

۱- توجه جدی و اصولی به قانونگذاری، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان در نهادهای قانون‌گذار و مدیریت شهری تهران مبنی بر تمهید مقدمات و بنیان‌های اجرائی شدن سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر؛

شکل ۲- مدل مفهومی پیشنهادی پژوهش، در خصوص سنجش سرمایه‌های فرهنگی شهر تهران (منبع: نگارندگان)

منابع:

ابطحی، سید حسین؛ تیمورنژاد، کاوه و سنجری، احمدرضا (۱۳۹۱). سنجش و رتبه‌بندی شاخص‌های ارزیابی عملکرد امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، مطالعات مدیریت بهبود و تحول.

ایمانی خوشخو، محمدحسین و علی‌زاده، ولی‌الله (۱۳۹۲). اقتصاد گردشگری (مروری بر پیشینه تحقیق در خارج و داخل)، فصلنامه گردشگری دانشگاه علم و فرهنگ. برنامه پنج ساله دوم شهرداری تهران (۱۳۹۷-۱۳۹۳)، (۱۳۹۳). چاپ اول، تهران، موسسه نشر شهر (سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران).

برنامه پنج ساله سوم شهر تهران (۱۴۰۲-۱۳۹۸)، مصوب ۱۳۹۷ شورای اسلامی شهر تهران، شماره مصوبه ۲۵۲۰.

تمنا، سعید و صمدی، سمیه (۱۳۹۵). رابطه سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی با میزان آگاهی دانشجویان از فرهنگ دانشگاهی، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی.

جانعلی‌زاده چوب بستی، حیدر؛ خوشفر، غلامرضا و سپهر، مهدی (۱۳۸۹). در جستجوی سنجش سرمایه فرهنگی، فصلنامه مطالعات فرهنگی و رسانه.

خادمیان، طلیعه (۱۳۹۰). سبک زندگی و مصرف فرهنگی، تهران، انتشارات جهان کتاب.

ربانی خوراسگانی، علی؛ ربانی، رسول؛ ادیبی سده، مهدی و موذنی احمد (۱۳۹۰). بررسی نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق و نوآور (مطالعه موردی: شهر اصفهان، فصلنامه جغرافیا و توسعه.

رحمانی، محمود و گلرو منفرد، زهرا (۱۳۸۹). نقش سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران در ارتقای سرمایه فرهنگی شهروندان تهرانی (مورد مطالعه کانون‌های بانوان منطقه شش)، مجله مدیریت فرهنگی.

رحیمی، محمد؛ مردعلی، محسن؛ داه، الهام و فلاح‌زاده، عبدالرسول (۱۳۹۲). شهر خلاق (مبانی نظری و شاخص‌ها)، دانش شهر، شماره ۱۹۶. تهران، نشر مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر.

- رشیدپور، علی (۱۳۸۸). بررسی میزان مصرف کالاهای فرهنگی در بین دانش‌آموزان شاهد استان لرستان، مجله مدیریت فرهنگی.
- رضائی، محمد و تشویق، فاطمه (۱۳۹۲). بازخوانی سنجش‌های سرمایه فرهنگی، فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران.
- روحانی، حسن (۱۳۸۸). درآمدی بر نظریه سرمایه فرهنگی، فصلنامه راهبرد.
- زارع اشکذری، سیدمحمد؛ سقائی، محسن؛ موسوی، میرنجف و مختاری ملک آبادی، رضا (۱۳۹۵). تحلیلی بر نقش جاذبه‌های میراث فرهنگی در توسعه و جذب گردشگری شهری درایران مرکزی (مطالعه موردی: شهر یزد)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی.
- زلفعلی فام، جعفر و آقائی، هادی (۱۳۹۳). بررسی تاثیر سرمایه فرهنگی بر تعهد اجتماعی شهروندان به مسائل شهری (مطالعه موردی تبریز)، نشریه بررسی مسائل اجتماعی ایران (نامه علوم اجتماعی).
- شربتیان، محمدحسن و اسکندری، زهرا (۱۳۹۴). تحلیل جامعه شناختی شاخص‌های سرمایه فرهنگی و عوامل موثر بر آن، مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه‌های پیام نور و آزاد اسلامی قاین، فصلنامه مطالعات اجتماعی، فرهنگی خراسان.
- صادقی، سید کمال؛ رنج‌پور، رضا؛ متفکر آزاد، محمدعلی؛ اسدزاده، احمد؛ گرشاسبی فخر، سعید (۱۳۹۴). برآورد روند سرمایه فرهنگی در ایران، نشریه راهبرد اجتماعی و فرهنگی.
- صالحی، رضا و سپهرنیا، رزیتا (۱۳۹۰). اندازه‌گیری سرمایه فرهنگی براساس نظریه بورديو در ایران، پژوهشنامه علوم اجتماعی.
- صالحی امیری، سیدرضا (۱۳۸۶). مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی، تهران، ققنوس، ۱۳۸۶، چاپ اول.
- صالحی میلانی، ساسان و محمدی، مریم (۱۳۸۹). اهداف و شاخص‌های تحقق پایداری فرهنگی، نشریه نامه معماری و شهرسازی.
- طلائی، مرتضی؛ بوچانی، محمدحسین و قادری، علی (۱۳۹۳). گزارش فرهنگی شهرهای جهانی، تهران، موسسه نشر شهر.
- فائق، سحر و باینگانی، بهمن (۱۳۹۵). سنجش سرمایه فرهنگی طبقات براساس پایگاه اقتصادی- اجتماعی (مطالعه‌ی در میان شهروندان اصفهانی)، مجله جامعه پژوهی فرهنگی.
- قادری، مهدی، ملکی، امیر و احمدنیا، شیرین (۱۳۹۵). از سرمایه فرهنگی بورديو تا سرمایه فرهنگی مرتبط با سلامت به تعبیر آبل: کاربرد شاخص‌های نوین در تبیین سبک زندگی سالم، نشریه رفاه اجتماعی.
- قاسمی، یارمحمد و نامدار جویمی، احسان (۱۳۹۳). بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و سرمایه نمادین فرهنگی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه دولتی ایلام)، مجله فرهنگ ایلام.
- کارنامه صادرات بازی‌های دیجیتال (۱۳۹۵)، مرکز تحقیقات بازی‌های دیجیتال ایران.
- گنجی، محمد و حیدریان، امین (۱۳۹۳). سرمایه فرهنگی و اقتصاد فرهنگ (با تاکید بر نظریه‌های پی‌یر بورديو و دیوید تراسبی)، فصلنامه راهبرد.
- محمدی، جمال و ایزدی، ملیحه (۱۳۹۱). رتبه‌بندی مناطق شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های فرهنگی براساس تصمیم‌گیری چند شاخصه، مجله علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی.
- مشکینی، ابوالفضل و قاسمی، اکرم (۱۳۹۱). سطح‌بندی شهرستان‌های استان زنجان بر اساس شاخص‌های توسعه فرهنگی با استفاده از مدل TOPSIS (۱۳۹۱)، نشریه برنامه‌ریزی منطقه‌ای.
- موسوی، میرنجف و باقری کشکولی، علی (۱۳۹۲). گردشگری فرهنگی (ماهیت و مفاهیم)، تهران، انتشارات آزاد.

Conference "The Third Sector: For What and for Whom?" Trinity College.

Bourdieu, Pierre (1987). What Makes a Social Class? On the Theoretical and Practical Existence of Groups. Berkeley Journal of Sociology.

Onuzulike, Uchenna (2007). Nollywood: The Influence of the Nigerian Movie Industry on African Culture, Human Communication. A Publication of the Pacific and Asian Communication Association.

Paino, Maria. & Renzulli, Linda (2013). Digital Dimension of Cultural Capital The (In) Visible Advantages for Students Who Exhibit Computer Skills, Article in Sociology of Education.

Towse, Ruth & Handke. Christain (2013). Handbook on the Digital Creative Economy, USA, Edward Elgar Publishing Limited.

Crandall, Robert W & Sidak, J. Gregory (2007). Video Games: Serious Business for America's Economy, See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate>.

Throsby, David (1999). Cultural Capital. Journal of Cultural Economics.

Sullivan, A (2001). Cultural Capital and Educational Attainment. Sociology

Sasaki, Masayuki (2010). Urban regeneration through cultural creativity and social inclusion: Rethinking creative city theory through a Japanese case study.

Badham, C (2010). The Menace of Measurement: A discussion about arts indicators. University of Melbourne: Saskatchewan Arts Alliance.

Yong-Mi Kim (2014). Korean American Mothers Perception Investigating: The Role of Cultural Capital Theory and Parent Involvement, Dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, College Park, in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Education 2014.

Hage, G (2000). White nation: Fantasies of white supremacy in a multicultural Australia. New York: Routledge.

Taylor, P (1997). Investigating Culture and Identity London: Collins, quoted in Communication Studies: The Essential Resource. Cultural, Communication and Context.

نوربخش، دکتر سیدمرتضی (۱۳۸۹). نقش سرمایه‌های

فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خانواده در موفقیت داوطلبان آزمون سراسری، مجله برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی.

Bžži,, nnnja add mmmn, Nmmnnja (2016). Developing the Cultural Route Evaluation Model (CREM) and its application on the Trail of Roman Emperors, Serbia. Tourism Management Perspectives.

Lareau, Annette. & Weinger. B (2003). Cultural capital in educational research: A critical assessment. Theory and Society, Volume 32, Issue 5-6.

Jæger, Meier. Mads.& Breen, Richard (2016). A Dynamic Model of Cultural Reproduction. American Journal of Sociology.

Bourdieu, P (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education.

Emirbayer, Mustafa.& Williams, Eva. M (2005). Bourdieu and Social Work. Social Service Review.

Emmison, M, & Frow, J (1998). Information Technology as Cultural Capital. Australian Universities Review.

Dalziel, Paul. & Saunders, Caroline (2009). Sustainable Development and Cultural Capital. Official Statistics Research Series.

Sullivan, A (2002). Bourdieu and ttttt tnn: HwwUeeffl Is Brrr ii ''' s Toorry fir Rssaareeer?? The Ntt herlInn''' rrrr Ill of Social Sciences.

Archer, Louise. Dawson, Emily. DeWitt, Jen. Seakins, Amy. Wong, Billy (2015). Science capital: A conceptual, methodological, and empirical argument for extending bourdieusian notions of capital beyond the arts. Journal of Research in Science Teaching.

DeWitt, Jen. Archer, Louise. Mau, Ada (2016). Dimensions of science capital: exploring its potential for understanding students' science participation. International Journal of Science Education.

Siisiäinen, Martti (2000). Two Concepts of Social Capital: Bourdieu vs. Putnam, Department of Social Sciences and Philosophy University of Jyväskylä, Paper presented at ISTR Fourth International

Yencken, D (1988). The creative city. Meanjin.

Stanton-Salazar, R & Dornbusch, S (1995). Social Capital and the Reproduction of Inequality: information networks among Mexican-origin high school students" in Sociology of Education (Albany).

Bauder, Harald (2006). Labor Movement: How Migration Regulates Labor Markets. New York: Oxford University Press.

Landry, C (2000). The Creative City, A Toolkit for Urban Innovators, London, Earthscan.

Bourdieu, P (1977). Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste, Cambridge: Harvard University Press. Fey, Susan. Bregendahl, Corry. Flora, Cornelia.

Florida, Richard (2005). Cities and the Creative Class, Published in Great Britain by Routledge.

Florida, Richard (2014). The Rise of the Creative Class, Publisher: Basic Books.

Yann, Nicolas (2008). Interview with Pr David Throsby, Journal of Communications & Strategies.

Bourdieu, P, & Passeron, J-C (1977). Reproduction in education, society, and culture. Beverly Hills.

یادداشت‌ها

¹Pierre Bourdieu

²Passeron. J. C

³Thomas Abel

⁴Emirbaver and Williams

⁵Louise

⁶Claussen & Osborne

⁷Boris Johnson

⁸Sanaoóccé

⁹ee aa naaToóccé

¹⁰David Yencken

¹¹Stanton-Salazar, & Dornbusch

¹²Taylor

¹³Emmison & Frow's

¹⁴Throsby

¹⁵Hage

¹⁶Bauder

¹⁷Landry

